

Загрози економічній безпеці підприємств в сучасних умовах

В статті проведено аналіз сутності основних дестабілізуючих факторів середовища діяльності підприємства. Здійснено ранжування дестабілізуючих факторів за ступенем вразливості активів підприємства в результаті їхнього впливу. Подано класифікацію загроз підприємства за різними ознаками. Ідентифіковано основні фактори загроз зовнішнього і внутрішнього середовища економічній безпеці підприємства.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека підприємства, внутрішнє середовище, зовнішнє середовище, дестабілізуючі фактори, загрози

М.С. Лаптев
аспірант,
Університет економіки та права «КРОК»

Угрозы экономической безопасности предприятий в современных условиях

В статье проведен анализ сущности основных дестабилизирующих факторов среды деятельности предприятия. Осуществлено ранжирование дестабилизирующих факторов по степени уязвимости активов предприятия в результате их влияния. Представлена классификация угроз предприятия по различным признакам. Идентифицированы основные факторы угроз внешней и внутренней среды экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность предприятия, внутренняя среда, внешняя среда, дестабилизирующие факторы, угрозы.

M.S. Laptiev
Postgraduate Student
“KROK” University

Threat to economic security of enterprises in modern terms

The analysis of essence of basic destabilizing factors of enterprise activity environment is conducted in the article. Ranging of destabilizing factors by the degree of enterprise assets vulnerability, as a result of their influence, is carried out. Classification of enterprise threats by different features is presented. The basic factors of threats of external and internal environment to economic security of enterprise are identified.

Keywords: enterprise, enterprise economic security, internal environment, external environment, destabilizing factors, threats.

Постановка проблеми

Система економічної безпеки підприємства в період глобалізації та інтернаціоналізації економічних відносин, посилення конкуренції та світової економічної

кризи потребує ефективного управління, впровадження новацій та стабільного функціонування. Стабільність системи економічної безпеки значною мірою залежить від своєчасного попередження виникнення потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а в разі їх виникнення – ідентифікації, мінімізації наслідків та остаточного усунення. Однак сутність загрози як дестабілізуючого чинника в середовищі функціонування підприємства є об'єктом широкої наукової дискусії. Проблема полягає в необхідності подальших теоретико-методичних розвідок щодо економічної сутності загроз та їхньої ролі в дестабілізації діяльності підприємства. Важливо також здійснити класифікацію загроз та їх ранжування за ступенем вразливості активів у результаті їхнього впливу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням питання гарантування економічної безпеки сучасних підприємств розглядалися в наукових роботах Ляшенко О.М. [1], Камлик М.І. [2], Шликова В.В. [7], Мінаєва Г.А. [9], Захарова О.І. [10], Андрощука Г.А. [11], Крутова В.В. [12] та інших вітчизняних і зарубіжних учених. Однак, незважаючи на те, що в теоретичному і практичному плані діяльність щодо гарантування економічної безпеки розглянута досить глибоко, питання визначення існуючих загроз та їхня класифікація і ранжування в умовах економічної кризи залишається актуальними.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Якісне та гарантоване забезпечення економічної безпеки підприємства залежить від своєчасного і правильного визначення всіх існуючих і можливих загроз його діяльності. Невирішеними є питання комплексного визначення сутності та класифікації загроз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з точки зору їхнього негативного впливу на його активи.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження та аналіз сутності дестабілізуючих факторів діяльності підприємства та класифікація факторів загроз внутрішнього та зовнішнього характеру економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження

Забезпечення економічного захисту в сучасних умовах глобалізації, посилення конкуренції та світової економічної кризи актуальне для всіх підприємств та організацій незалежно від форм їхньої власності, видів діяльності та місця розташування. Ринкова економіка з її жорсткою конкуренцією стала основним джерелом виникнення загроз, викликів та непрогнозованих ситуацій. Все це потребує певного механізму протидії негативним впливам внутрішнім і зовнішнім загрозам, їхньої мінімізації та послаблення та допоможе на належному рівні, ефективно та надійно захистити активи підприємства і його права, дасть змогу результативно керувати підприємством у таких умовах.

Поняття економічної безпеки дедалі частіше вживається сучасними вченими-економістами як важливий елемент стабільності підприємства, хоча у більш розвинених країнах воно вже давно відоме і використовується в управлінській діяльності підприємств.

Зазначене історично пояснюється наявністю вертикальної ієрархії у структурі адміністративно-командного управління успадкованої економічної системи, яка не вимагала самостійного ухвалення економічних рішень стратегічного управління. Оскільки радянську економіку державні управлінці визнавали найефективнішою в світі, формально проблеми економічної безпеки підприємни-

цтва в радянській економіці не існувало. Це істотно позначалося на ефективності роботи цієї системи [1].

Будь-яке підприємство функціонує в умовах постійних впливів як конструктивних, так і деструктивних факторів. На підприємство впливають фактори як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. *Зовнішнє середовище* – це сукупність зовнішніх факторів, які не можуть контролюватися менеджментом підприємства, але впливають на його економічну діяльність в умовах ринкових відносин. Це середовище постійно змінюється як у позитивному, так і негативному для підприємства напрямках, його важко спрогнозувати. До основних груп факторів зовнішнього середовища належать: економічні, політичні, адміністративні, правові, соціальні, науково-технічні, освітні, криміногенні, географічні, погодно-кліматичні та інші.

Внутрішнє середовище підприємства – це сукупність факторів внутрішнього середовища підприємства, які впливають на його економічну діяльність та пов'язані з недоліками та прорахунками в цій діяльності, можуть контролюватися менеджментом підприємства, але за недостатньо ефективного контролю та неадекватного і несвоєчасного реагування призводять до негативних наслідків [2].

Отже, підприємство у процесі господарської діяльності постійно знаходиться під впливом значної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих факторів, якими є виклики, ризики, небезпеки та загрози. Серед науковців немає єдиної думки щодо визначення зазначених дестабілізуючих факторів. На нашу думку, доцільні наступні визначення вищезгаданих дестабілізуючих факторів:

- *Виклик* – це вимога, спонукання до будь-яких дій, відносин. Виклик не обов'язково становить небезпеку. Виклик спонукає до вчинення певних дій. Наслідки таких дій, як і можливі ризики та загрози, важко передбачити. Виклик може бути як прийнятий, так і відхилений. Він може містити потенційну загрозу, але сам по собі він є безпечним [3].

- *Ризик* – це усвідомлена можливість небезпеки, можливість збитків або неуспіху в якійсь справі. Ризик не обов'язково становить небезпеку. Це лише її потенційна можливість. Зважаючи на те, що можливість виникнення небезпеки усвідомлюється, ризик небезпечніший за виклик, за якого ризик лише потенційно можливий [4].

- *Загроза* – це можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для когось, чогось; те, що може заподіяти будь-яке зло, неприємність [5].

- *Небезпека* – це можливість якогось лиха, нещастя, катастрофи, шкоди тощо [6].

Аналіз базових визначень понять щодо деструктивних факторів впливу свідчить про те, що з усіх деструктивних факторів саме загрози найбільше вражають активи підприємства. Тому цілком логічним є приділити найбільше уваги їхній сутності. При вивченні загроз та забезпеченні безпеки господарюючих суб'єктів важливого значення набуває їхня структурна класифікація. Звісно, будь-яка класифікація достатньо умовна, та кожна з них будується з окремими цілями та задачами [7].

Так, за джерелами виникнення всі загрози можна поділити на:

- внутрішні (загрози, які пов'язані з недоліками та прорахунками у діяльності самого підприємства, які можуть призвести до негативних наслідків);

- зовнішні (загрози, джерела яких перебувають поза межами підприємства, їх важко передбачити, а тому важко своєчасно вжити відповідних контрзаходів).

За ступенем тяжкості, спричинених ними наслідків загрози поділяють на такі:

- з низьким ступенем тяжкості;

- з середнім ступенем тяжкості;

- з високим ступенем тяжкості наслідків.

За ступенем імовірності загрози можуть бути: малоімовірними та реальними. За суб'єктами загроз: з боку несумлінних конкурентів; з боку кримінальних структур; з боку контрагентів; з боку співробітників тощо.

За об'єктами зазіхань: загрози трудовим ресурсам; загрози матеріальним ресурсам; загрози фінансовим ресурсам; загрози інформаційним ресурсам.

За впливом на стадії діяльності: на організаційному етапі; на етапі ведення діяльності; на етапі закінчення діяльності.

З наведеної вище класифікації загроз діяльності підприємства можна зробити висновок, що існують різні загрози економічній безпеці підприємства, які можуть одночасно належати до різних груп класифікації.

На наш погляд, для визначення основних аспектів гарантування безпеки підприємства основну увагу потрібно приділити поділові факторів загроз економічної безпеки на внутрішні та зовнішні. Для протидії кожному виду загроз доцільно використовувати відповідні технології, методи та засоби гарантування економічної безпеки. Такий підхід дає можливість класифікувати загрози та визначити найбільш ефективні заходи з протидії їм.

Основними факторами зовнішніх загроз діяльності підприємств в Україні є: адміністративні, політичні, економічні, правові, конкурентні, кримінальні, науково-технічні, міжнародні тощо.

Розглядаючи перелічені вище фактори детальніше, потрібно зрозуміти, як вони, кожен окремо або в сукупності, можуть вплинути на підприємство. Загроза адміністративного фактора полягає у тому, що певні негативні дії з боку адміністративного ресурсу державних органів чи органів місцевого самоврядування можуть бути спрямовані на діяльність підприємства. Загроза політичного фактора залежна від наслідків функціонування політичної сфери держави. Одна з найголовніших загроз даного фактора є лобізм інтересів у політиці, що може негативно вплинути на підприємство. Інші загрози стосуються нестабільної політичної ситуації в країні, що проявляється у виробленні урядом стратегії щодо підприємництва, ролі влади в політичному, економічному розвитку суспільства.

Загроза впливу економічного фактора з'являється, перш за все, через неефективну фінансово-економічну політику держави. Сюди можна віднести зміни в економіці (спад або розвиток), податкову систему, дефіцит бюджету, інфляцію, коливання курсу національної валюти тощо. Загроза правового фактора проявляється у безсистемності та неефективності законодавчої бази, що створює загрозу рейдерства або тиску з боку недобросовісних конкурентів.

У Конституції України йдеться про економічну безпеку держави, там, зокрема, зазначено, що держава повинна дбати як про власну економічну безпеку, так, до речі, і про захист прав усіх суб'єктів, зокрема й тих, що провадять підприємницьку діяльність. Водночас підприємство, згідно з Основним Законом, не має прав на самозахист [8].

Загроза конкурентного фактора виникає, перш за все, через незаконні дії конкурентів, заволодіння комерційною таємницею, промислове шпигунство, переманювання співробітників фірми, підкуп співробітників фірми представниками конкурентів, укладення фіктивних угод, призупинення діяльності фірми з використанням державних органів, засобів масової інформації; зараження комп'ютерних програм вірусами, засилання агентів, копіювання комп'ютерних програм і даних, підслуховування переговорів тощо. Загроза кримінального фактора виникає через протизаконні дії з боку кримінальних структур, вимагання та шантаж співробітників фірми; викрадення комп'ютерної інформації або заволо-

діння нею шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем; компрометація діяльності фірми та компрометація співробітників, зупинка діяльності фірми з використанням повноважень державних органів, засобів масової інформації, погрози фізичною розправою співробітникам фірми та їхнім близьким, аж до їхнього усунення, пограбування і розбійні напади, рейдерство тощо [9]. Загроза науково-технічного фактора полягає у неможливості застосовування новітніх технологій для виробництва високоякісної продукції, через ступінь доступності їх для придбання або лізингу підприємствам, технологічні та екологічні стандарти обладнання тощо. Загроза міжнародного фактора проявляється, перш за все, у стані світової економіки. Світова економічна криза негативно впливає на економіку України, що дестабілізує та ускладнює роботу підприємств усіх виробничих галузей через скорочення попиту на продукцію та її експорт.

Тепер розглянемо внутрішні загрози діяльності підприємства. Як зазначалося вище, кожне підприємство має власне внутрішнє середовище, а через це й індивідуальні ризики та загрози, але фактори, що сприяють їхньому виникненню, можна узагальнити.

Основні фактори внутрішніх загроз діяльності підприємств в Україні:

- організаційна структура підприємства;
- система управління;
- інформаційна безпека;
- техніка та технології;
- фінансова діяльність підприємства;
- персонал.

Розглядаючи перелічені вище фактори детальніше, потрібно зрозуміти, вони, кожен окремо або всі у сукупності, можуть вплинути на підприємство.

Організаційна структура підприємства несе в собі загрозу через неефективну організаційну структуру фірми. Зайві підрозділи на підприємстві заважають збалансованому функціонуванню підприємства, що робить його більш вразливим перед загрозами. Під загрозою системи управління розуміється керівництво підприємства, топ менеджери, менеджери окремих підрозділів середньої ланки, які відповідають за стратегію розвитку підприємства та його внутрішню систему економічної безпеки. Для керівництва є надзвичайно важливим виробити механізми ефективного управління системою безпеки на підприємстві для мінімізації ризиків та загроз його діяльності. Загроза інформаційній безпеці полягає в, перш за все, несанкціонованому доступі до інформаційної маркетингової бази підприємства, недостатньому захисті комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації, яка може зашкодити підприємству, якщо стане відомою конкурентам. Велику роль також відіграють внутрішні нормативні документи. Низький рівень забезпечення керівництва підприємства інформацією, яка необхідна йому для прийняття управлінських рішень, має негативний вплив на діяльність та розвиток підприємства. Недостовірна, неповна або несвоєчасно подана інформація може призвести до обрання хибної стратегії або прийняття помилкових рішень.

Загроза техніці та технологіям полягає в тому, що застаріле обладнання або вихід його з ладу можуть негативно вплинути на роботу підприємства. Застаріле обладнання та технології виробництва також можуть значно підвищити ціну на продукцію підприємства та зробити її неконкурентоспроможною порівняно з іншими товарами. Загроза фінансовій діяльності виникає через неефективну фінансову політику підприємства, що може проявитися у значних витратах та збитках, зниженні заробітної плати працівникам, неможливості оновлення обладнання, залежності від інших фінансових установ тощо.

Персонал несе основну загрозу внутрішнього характеру для підприємства. Основні загрози з боку персоналу проявляються у:

- протиправних та злочинних діях співробітників;
- порушенні встановленого режиму збереження комерційної таємниці;
- порушенні порядку використання технічних, інформаційних та телекомунікаційних засобів та систем, інші порушення порядку та правил.

В Україні існує велика кількість загроз підприємству в залежності від сфери їхньої діяльності, тому ці загрози майже завжди носять індивідуальний характер.

Висновки

Таким чином, у процесі дослідження було ідентифіковано існуючі деструктивні фактори середовища діяльності підприємства. Проведено ранжування цих факторів за ступенем враження активів підприємства в результаті їхнього впливу. Визначено, що найбільш небезпечними дестабілізуючими факторами є загрози зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства. На нашу думку, загроза – це можливість або неминучість виникнення втрат активів підприємства, його прав та неможливість реалізації інтересів. У процесі дослідження здійснено класифікацію загроз за низкою базових ознак. Встановлено фактори загроз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Зазначено важливість врахування цих факторів менеджментом підприємства для побудови ефективної системи економічної безпеки в умовах орієнтації України та її економіки на євроінтеграцію та прагнення приєднання до світової спільноти на засадах рівноправного партнерства.

Ефективна системи економічної безпеки підприємства в першу чергу потребує врахування природи всіх факторів загроз зовнішнього і внутрішнього середовища. Для цього необхідно здійснювати постійний аналіз та моніторинг процесів, що відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищах. Це дасть змогу створити ефективну, збалансовану систему економічної безпеки підприємства, яка здатна вчасно та якісно протидіяти цим загрозам.

Література

1. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення / Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. / Монографія. – К.: Лібра, 2003. – 279 с.
2. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 174 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 387 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 747 с.
6. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / Шлыков В.В. – С-Петербург: Издательство «Алетейя», 1999. – 144 с.
7. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
8. Минаев Г.А. Безопасность организации: Учебник. – К.: КНТ, 2009. – 440с.
9. Захаров О.І. Глобалізація та її вплив на економічну безпеку / Захаров О.І. – К.: Університет економіки та права «КРОК» / Вчені записки університету «КРОК», випуск 43, 4-13. – 2016. – 176 с.
10. Андросюк Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны / Андросюк Г.А., Крайнев П.П. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 2000. – 400 с.
11. Крутов В.В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємства / Крутов В.В. – К.: «Фенікс», 2008. – 406 с.